

İTİKÂF

RAMAZAN'DA NEFİS MUHASEBESİ

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ تَعَالَى ...

Peygamberimizin eşi Hz. Âişe'nin (ra) naklettiğine göre,
Hz. Peygamber (sav) vefat edinceye kadar
Ramazan'ın son on gününde itikâfa girerdi...

(B2026 Buhâri, İ'tikâf, 1)

قَالَتْ عَائِشَةُ [رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا]: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ.

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاوِرُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ وَيَقُولُ: "تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ."

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فِي الْمُعْتَكِفِ:
"هُوَ يَعْكِفُ الذُّنُوبَ وَيُجْرِي لَهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ كَعَامِلِ الْحَسَنَاتِ كُلِّهَا."

Hz. ÂiŖe (ra) Ŗöyle demiŖtir: “Resûlullah (sav), (Ramazan’ın) son on gününde, (ibadet hususunda) baŖka zamanlarda göstermediği gayreti gösterirdi.”

(M2788 Müslim, İtikâf, 8)

Hz. ÂiŖe Ŗöyle demiŖtir: “Resûlullah (sav), Ramazan’ın son on gününde itikâfa girer ve ‘Kadir gecesini Ramazan’ın son on gününde arayın.’ derdi.”

(B2020 Buhârî, Fadlû leyleti’l-kadr, 3)

İbn Abbâs’tan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) itikâftaki kimse için Ŗöyle buyurmuŖtur: “O, günahlardan uzak kalır ve kendisine (hayatın içinde) tüm iyilikleri yapan kimse gibi iyilikler yazılır.”

(İM1781 İbn Mâce, Sıyâm, 67)

M

übarek Ramazan ayı... Mescid-i Nebevî'nin içinde Ravza-i Mutahhara'daki Tевbe Sütunu'nun arkasına atılmış basit bir yaygı ve yatak... Üzerine kurulmuş küçük bir çadır... Hem de keçeden yapılmış bir Türk çadırı (Kubbe Türkiyye)... Çadırın ağzında mütevazı bir hasır... Ve hasırın arkasında Rahmet Elçisi... İtikâfa girmiş ve Rabbiyle halvete çekilmiş...¹

Sahâbeden Ebû Saîd el-Hudrî'nin anlattığına göre, Resûlullah (sav) önceleri Ramazan'ın ilk on gününde itikâfa girerdi. Sonra ortasındaki on günde itikâfa girmeye başladı. Yirminci gece geçip de yirmi birinci geceyi karşıladığı zaman evine dönerdi. Onunla birlikte itikâfa girenler de evlerine giderdi. Ancak bir Ramazan ayında, evine dönmeyi itiyat edindiği gece mescitte kaldı. Bir ara, hasırı eliyle tutarak çadırın bir tarafına çekti. Sonra başını dışarı çıkararak cemaate şöyle seslendi: *“Ben, o Kadir gecesini aramak üzere Ramazan'ın ilk on gününde itikâfa girmiştim, sonradan ayın ortasındaki on günde itikâf yapmaya başladım. Ardından bana bu gecenin son on günde olduğu söylendi. Dolayısıyla sizden itikâfa girmek isteyen (tekrar) girsin!”* Bunun üzerine cemaat de onunla birlikte itikâfa girdiler. Resûlullah (sav), *“Bana, Kadir gecesini, tek sayılı (21, 23, 25, 27, 29) ve sabahında çamurlu su içine secde edeceğim bir gece olarak gösterildi.”* buyurdu. Yirmi birinci gecenin sabahı namaza kalktıklarında gökyüzünde tek bir bulut dahi yoktu. Derken bir bulut geldi ve birden yağmur yağmaya ve mescitte sular akmaya başladı.² Ebû Saîd el-Hudrî, Hz. Peygamber'in bahsettiği çamurlu suyu gözleriyle gördü. Resûlullah (sav) sabah namazını kıldırdıktan sonra alnında ve burunun ucunda çamurlu su vardı. Anladı ki, o gece (Kadir gecesini), son on günün yirmi birinci gecesini imiş.³

İtikâf, alıkoymak, hapsedmek, bir yerde kalmak anlamına gelir ve kişinin sıradan davranışlardan uzaklaşarak, ibadet amacıyla belli bir süre mescitte kalması demektir. İtikâf yapmak, kökleri Hz. İbrâhim zamanına kadar giden bir ibadet çeşididir. Yüce Allah, Hz. İbrâhim ile oğlu İsmâil'e, tavaf edecekler, orada ibadete kapanacaklar (itikâfa girecekler), rükû ve secde edecekler için Beyt'i temizlemelerini emretmişti.⁴ İtikâf geleneği, câhiliye döneminde de bilinmekteydi. Nitekim Hz. Ömer, henüz İslâm'a girmeden önce Mescid-i Harâm'da itikâfa gireceğine dair adakta bulun-

¹ M2771 Müslim, Sıyâm, 215; İM1774 İbn Mâce, Sıyâm, 61.

² M2772 Müslim, Sıyâm, 216.

³ M2769 Müslim, Sıyâm, 213; M2771 Müslim, Sıyâm, 215.

⁴ Bakara, 2/125.

muştı. Müslüman olduktan sonra bunu Hz. Peygamber'e sormuş, o da adağını yerine getirmesini söylemişti.⁵

Ramazan ayı ve oruçtan söz eden âyette, itikâfa girildiği günlerde eşlerle cinsel ilişki yasaklanmaktadır.⁶ Bu âyet, Hz. Peygamber'in hayatında mühim bir yer tutan itikâf uygulamasının, vahiy tarafından onaylanması bakımından önem arz etmektedir. Zira Resûlullah, vefat edinceye kadar Ramazan ayının son on gününü çoğunlukla itikâf ederek geçirmiş,⁷ vefat ettiği yıl ise yirmi gün itikâfta kalmıştı.⁸ O sene Hz. Peygamber'i böyle yapmaya sevk eden sebep, ya vefat edeceği yıl Kur'an'ı Cebrail'e iki kez arz etmesi ya da yolculuk nedeniyle önceki yıl yapamadığı itikâfını kaza etmesiydi.⁹ Bir defasında da Ramazan'da yapamadığı itikâfını Şevval ayında yapmıştı. Buna eşlerinin itikâfa girmek için birbirleriyle rekabet etmeleri ve Peygamber (sav)'den izinsiz mescitte itikâf çadırı kurmaları neden olmuştu.¹⁰

Allah Resûlü, eşlerinin aralarındaki rekabeti, mescide, itikâf gibi Allah'la halvette olma amacı taşıyan ve zihni yoğunlaşma gerektiren bir ibadete taşınmasını hoş görmemişti. Zaten itikâf süresince Peygamberimizin bir çadırın içine sığınmasının amacı, onun tamamen Kur'an'a, tefekkür ve ibadete yoğunlaşması, mescit içindeki insanların gelip geçmesi ve görünmesi sebebiyle huşûunun bozulmaması, dikkatinin dağılmaması idi. Nitekim bir defasında Resûlullah (sav) itikâfta kendi çadırındayken bazı kişilerin seslice Kur'an okuduğunu işitince çadırın perdesini açıp onlara, "*Dikkat edin! Hepiniz Rabbinizle konuşuyorsunuz. Birbirinizi rahatsız etmeyin! Kur'an okurken ya da namazda seslerinizi fazla yükseltmeyin!*" uyarısında bulunmuştu.¹¹

İtikâf ibadetine Hz. Peygamber kadar hanımları ve ashâbı da önem vermişti. Hatta Resûlullah'ın vefatından sonra hanımları itikâf geleneğini sürdürmüşlerdi.¹² Nafile bir ibadet olmasına rağmen ashâbdan da itikâf yapmaya gayret gösterenler olmuştu.¹³

Ramazan ayını en güzel şekilde değerlendirmeye özen gösteren Allah Resûlü,¹⁴ Ramazan'ın son on gününe daha da önem verir, ibadet hususunda başka zamanlarda göstermediği gayreti gösterirdi.¹⁵ Hz. Âişe'nin söylediğine göre, "Resûlullah (sav) itikâfa gireceği vakit, Ramazan'ın son on gününün ilk gecesinden önceki sabah namazını kılar ve itikâf yerine girerdi."¹⁶ Kendisi bu değerli zaman dilimini ihya ettiği gibi, ailesinin de aynı feyiz ve bereketten faydalanmasını ister ve geceleri aile fertlerini ibadet için uyandırır.¹⁷

⁵ B3144 Buhârî, Farzu'l-humus, 19; M4292 Müslim, Eymân, 27.

⁶ Bakara, 2/187.

⁷ B2026 Buhârî, İtikâf, 1; M2784 Müslim, İtikâf, 5.

⁸ B2044 Buhârî, İtikâf, 17.

⁹ İF4/285 İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, IV, 285; İM1770 İbn Mâce, Sıyâm, 58; T803

Tirmizî, Savm, 79.

¹⁰ B2041 Buhârî, İtikâf, 14.

¹¹ HM11918 İbn Hanbel, III, 94; D1332 Ebû Dâvûd, *Tatavvu'*, 25.

¹² M2784 Müslim, İtikâf, 5; D2462 Ebû Dâvûd, Sıyâm, 77.

¹³ B813 Buhârî, Ezân, 135; M2772 Müslim, Sıyâm, 216; MŞ9653 İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, Sıyâm, 88.

¹⁴ B6 Buhârî, Bed'ül-vahy, 1.

¹⁵ M2788 Müslim, İtikâf, 8.

¹⁶ M2785 Müslim, İtikâf, 6; T791 Tirmizî, Savm, 71.

¹⁷ B2024 Buhârî, Fadlû leyleti'l-kadr, 5; M2787 Müslim, İtikâf, 7.

Allah Resûlü'nün itikâf için gösterdiği bu hassasiyetin ardında yatan sebep, bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilen Kadir gecesini ihya etme düşüncesi idi. Resûl-i Ekrem, son on günü itikâfta geçirmekle, âdetâ bu kadirli geceyi, gece gündüz ibadetle, tefekkürle geçirmek istemekteydi. Nitekim Cebrail (as) tarafından Kadir gecesinin Ramazan'ın son on gününde olduğu kendisine bildirilene kadar Hz. Peygamber, önce Ramazan'ın ilk on gününde, sonra ortasındaki on günde itikâfa girmişti. Ancak her defasında Cebrail (as), "Aradığın şey önünde (ki günlerde)dir." diye uyararak nihayetinde onu son on günde itikâfa girmeye sevk etmişti.¹⁸ Resûlullah, bundan böyle Ramazan'ın son on günü itikâf edeceği yere çekilmiş ve ashâbına da Kadir gecesini, Ramazan'ın son on gününde aramalarını söylemişti.¹⁹

İtikâf, insanlardan uzaklaşarak köşeye çekilme, toplum hayatından kaçıp tek başına yaşama hâli veya uzlet değildir. Dış dünyayla bütün bağlarını keserek Rabbine kulluk için insanın kendi içine kapanması, kendini Allah'a adayıp dünya işlerinden el çekme şeklinde tanımlanan bir inziva hâli de değildir. Zira yukarıdaki rivayetlerde açıkça görüldüğü üzere, Allah Resûlü, Medine'nin merkezi olan mescitte, bütün ashâbının arasında girmiştir itikâfa. Ve bu itikâf hâlinde de insanlarla olan ilişkilerini koparmamış, onlarla görüşüp konuşmuş, beşerî ilişkilerini sürdürmüştü.

Aynı şekilde itikâf bir çeşit ruhbanlık da değildir. İbadet kastıyla da olsa, kişinin evlenmemesi, dünyadan el etek çekmesi gibi bir tavır İslâm'da zaten yasaklanmıştır.²⁰ "Kolay hanîf diniyle gönderildiğini" ifade eden Allah Resûlü,²¹ bazı sahâbilerde gördüğü ve ruhbanlığı çağrıştıran eğilimleri derhâl yasaklamış,²² kendisi de itikâf hâlinde iken eşleri ile olan sosyal ilişkilerini devam ettirmiştir. Nitekim Resûlullah (sav) itikâfta iken mescide bitişik olan odasından başını sevgili eşi Âişe'ye uzatır, o da onun saçlarını tarardı. Tuvalet ihtiyacı için itikâf ettiği yerden çıkar eve girerdi.²³ Bir defasında da Hz. Peygamber itikâfta iken, eşlerinden Safiyye bnt. Huyey geceleyin onu ziyarete gelmişti. Bir süre konuştuktan sonra Hz. Safiyye evine dönmek isteyince kendisini uğurlamak için Allah Resûlü de kalkmış ve hanımına mescidin kapısına kadar eşlik etmişti.²⁴

Peygamber Efendimiz, girmekten vazgeçtiği itikâfın kazası olarak Şevval ayında girdiği bir sene hariç, diğer sekiz itikâfını hep Ramazan ayında ve çoğunu da Ramazan'ın son on gününde gerçekleştirmişti. Ancak ilim adamları, itikâfın zamanı ve süresi konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Buna göre itikâf, Ramazan'da ve Ramazan dışında olabilece-

¹⁸ B813 Buhârî, Ezân, 135.

¹⁹ B2020 Buhârî, Fadlû leyleti'l-kadr, 3; T792 Tirmizî, Savm, 72.

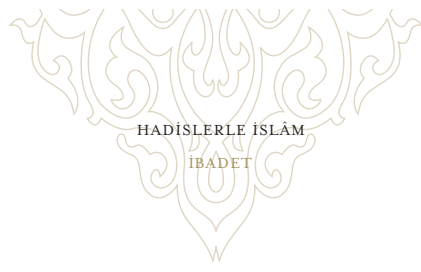
²⁰ Hadîd, 57/27; T1082 Tirmizî, Nikâh, 2; N3215 Nesâî, Nikâh, 4.

²¹ HM22647 İbn Hanbel, V, 266.

²² B5063 Buhârî, Nikâh, 1.

²³ M684 Müslim, Hayız, 6; T804 Tirmizî, Savm, 80.

²⁴ B2035 Buhârî, İtikâf, 8; M5679 Müslim, Selâm, 24.

ği gibi belirli bir süreye de tâbi değildir. İtikâf niyetiyle camide birkaç gün veya birkaç saat kalmak yeterlidir. Çok kısa bir süreyi de itikâf için yeterli gören âlimler bulunmaktadır.²⁵

İlim adamlarının bu geniş yorumu, farklı uygulamalara kapı aralamıştır. Osmanlı döneminde yapılan ve “Selâtin Camileri” denilen büyük camilerin mimarî tasarımına bakıldığında, itikâf sünnetinde yatan esprinin gözetilmiş olduğu dikkat çeker. İlk önce caminin çok geniş tutulan dış avlusu, camiye gelen cemaatin dış dünya ile ilgisini keser. Ardından şadırvanın bulunduğu ikinci bir iç avlu, namaza geleni mâbede ve ibadete hazırlar. Abdestini alan Müslüman, üzerinde Arapça “Neveytü’l-i’tikâfe/İtikâfa niyet ettim” yazılı muşamba kapıdan camiye girer. Artık dış dünyadan tamamen koptuğu caminin içerisinde belli bir süre için de olsa itikâf hâli başlar. Gerek ezanı ve cemaatle namazı beklerken, gerekse namaz sonrası dua ve tesbihat için ayırdığı zamanı itikâf niyeti ve bilinciyle geçirmeye çalışır. İşinden, meşgalesinden uzak bir şekilde, kısa da olsa tefekkür etmeye gayret eder. Dünya işlerinin unutturduğu hakikatleri düşünür, kendisiyle yüzleşir, neredeyse unuttuğu kendini, akıbetini, âhiretini hatırlar. Dünya hayatının yabancılaştırdığı “kendine” gelir, yeniden dirilir, ‘huşû ve huzur içerisinde takvasını artırarak’ tekrar döner dünyasına.

Modern hayatta gündüzleri iş güç, geceleri televizyon gibi pek çok oyalayıcı nedenden dolayı, tefekküre, daha doğrusu kendisine zaman ayıramayan Müslüman için bulunmaz bir fırsattır itikâf. Son yıllarda kimi çevrelerin, hayatın yoğun stresine ve sorunlarına karşı, reiki, meditasyon, yoga gibi bazı uygulamaları yegâne çözüm gibi sunulabilmektedir. Oysa huşû içinde kılınan namaz ile itikâf içinde geçirilen vakitler, sadece bir zihin boşalması değil, aynı zamanda imanın kemale erdirilmesi gayreti, nefis muhasebesi, nefis terbiyesi ve tezkiyesidir aslında. Kişinin nereden geldiğini ve nereye gittiğini derinlemesine tefekkür ederek hedeflerine daha emin adımlarla ilerlemesi için tamamen kendine ayırdığı vakitlerdir. Bireyin kendini hatırlamasıdır, Rabbini hatırlamasıdır, hakikat aynasına bakıp kendine gelmesidir.

Ve ne yazık ki, bizi rahatlatacak, hayatımızı kolaylaştıracak, dünyamızı yaşanır kılacak “huşû içinde kılınan namaz” ile “tefekkürle geçirilecek itikâf” gibi iki önemli alternatif, toplumumuzda unutulmaya yüz tutmuş vaziyettedir. İşte itikâf, bize bizi, bizi biz yapan değerlerimizi, kendimizi, öz benliğimizi hatırlatacaktır.

²⁵ “İtikâf”, *DİA*, XXIII, 458; MŞ9652 İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, Sıyâm, 87; MA8006 Abdürrezzâk, *Musannef*, IV, 346.

Allah'a tam bir teslimiyet içerisinde ibadet ve taatte bulunmak amacıyla zamanının belirli bir kısmını ayırması ve bu esnada meşru bile olsa her türlü nefsanî ve şehvî arzulardan uzak durması, kişinin mânen olgunlaşması için önemli vesilelerden biridir. Zorunlu ibadetlerin yanı sıra nafîle ibadetler de bu konuda önem taşımakta, dinî duygu ve düşüncenin yoğun bir şekilde yaşandığı ve mümkün olduğu ölçüde maddî ilgilerden uzaklaşarak Yüce Yaratıcı'ya yönelmeyi sağlayan bir ortam insana derin bir mânevî ufuk ve imkân sunmaktadır.²⁶ Nitekim Allah Resûlü, bu imkânı en güzel şekilde değerlendirerek itikâfa verdiği önemi ümmetine göstermiş ve itikâfa giren kimsenin kazancını şöyle ifade etmiştir: “O, günahlardan uzak kalır ve kendisine (hayatın içinde) tüm iyilikleri yapan kimse gibi iyilikler yazılır.”²⁷

²⁶ “İtikâf”, DİA, XXIII, 458.
²⁷ İM1781 İbn Mâce, Sıyâm, 67.